

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

ΑΣΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

5 και 6^η Διάλεξη

Διδάσκουσα: Δρ. Νικολίνα-Σπυριδούλα Μυωφά

Email: nikolmyofa@hua.gr

Περιεχόμενα διάλεξης

1. Εννοιολογικό πλαίσιο των αστικών διαδικασιών
2. Αστικοποίηση
3. Το ζήτημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού στις πόλεις.
4. Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

Εννοιολογικό πλαίσιο των αστικών διαδικασιών

- Ο όρος «**αστικό**» χαρακτηρίζει **χωρικές μονάδες ή περιοχές με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά**, που τις διαφοροποιούν από τις αγροτικές περιοχές.
- Μια **αστική ενότητα** μπορεί να έχει τη μορφή **κωμόπολης, πόλης ή μεγαλούπολης**, ενώ μια **αγροτική χωρική οντότητα** μπορεί να είναι ένα **χωριό**.
- Η «**αστικότητα**» είναι ο **τρόπος ζωής** (Wirth, 1938), που επικρατεί σε μια αστική περιοχή.

Εννοιολογικό πλαίσιο των αστικών διαδικασιών

- Ο Jones (1966) διερωτήθηκε σχετικά με τον τρόπο που ορίζεται ένας αστικός οικισμός:
 - ✓ είναι φυσική συγκέντρωση κατοικιών και δρόμων ή ένα κέντρο συναλλαγών και εμπορίου ή ένα είδος κοινωνίας ή ένα νοητικό όριο; Έχει άραγε συγκεκριμένο μέγεθος και πυκνότητα; **Οι δυσκολίες ορισμού είναι άπειρες, ενώ υπάρχει ελάχιστη ομοθυμία** (σ. δηλαδή ταύτιση των απόψεων)....

Εννοιολογικό πλαίσιο των αστικών διαδικασιών

- Ο κοινωνιολόγος Wirth όρισε την πόλη ως ένα σχετικά μεγάλο, **πυκνοκατοικημένο και μόνιμο οικισμό κοινωνικά ετερογενών ατόμων**.
- Οι πόλεις και κωμοπόλεις χαρακτηρίζονται από ένα κοινωνικό πλαίσιο **ανωνυμίας** και **έλλειψης προσωπικών επαφών**, όπου ατροφούν η αλληλεγγύη και οι οικογενειακοί δεσμοί (Wirth, 1938, 11-17).
- Άλλοι όπως ο Sombart όρισαν την πόλη ως ένα τόσο **μεγάλο χώρο** που οι άνθρωποι **δε γνωρίζονται μεταξύ τους**.

Εννοιολογικό πλαίσιο των αστικών διαδικασιών

- Τα **κυριότερα κριτήρια για την αποτύπωση της χωρικής διάστασης των αστικών περιοχών** είναι τα ακόλουθα:
 1. Το κριτήριο του **πληθυσμιακού μεγέθους**. Κάθε χώρα ορίζει τον αστικό πληθυσμό της με διαφορετικό τρόπο:
 - ✓ Ιταλία, Ισπανία, Ελβετία: ως αστικός ορίζεται ο πληθυσμός δήμων που υπερβαίνουν τους 10.000 κατοίκους,
 - ✓ Ολλανδίας: ως αστικός ορίζεται ο πληθυσμός που κατοικεί σε δήμους με 2.000 κατοίκους (και άνω) στους οποίους όμως λιγότερο από 20% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού εργάζεται στον πρωτογενή τομέα,
 - ✓ ΗΠΑ: με βάση την Υπηρεσία Πληθυσμιακής Απογραφής πόλεις είναι όλα τα συγκροτημένα τμήματα που αριθμούν πάνω από 2.500 κατοίκους.

Εννοιολογικό πλαίσιο των αστικών διαδικασιών

2. Το κριτήριο της πυκνότητας:

- Ο **Willcox** (1926) καθόρισε την έννοια της πόλης με βάση μόνο τη πυκνότητα.
- Φυσικά είναι αδύνατο να προσδιορίσει κανείς τον αγροτικό και τον αστικό χώρο υιοθετώντας το κριτήριο της πυκνότητας και μόνο καθώς υπάρχουν περιπτώσεις αγροτικών περιοχών που είναι πυκνοκατοικημένα και αντίστοιχα περιπτώσεις αστικών περιοχών που παρουσιάζουν χαμηλές πυκνότητες.

Εννοιολογικό πλαίσιο των αστικών διαδικασιών

- Η οικιστική πυκνότητα αναφέρεται στον αριθμό των ατόμων ανά εκτάριο ($1\text{Ha} = 10.000 \text{ τ.μ.}$).
- Η πυκνότητα δίνει μια εικόνα σχετικά με τον πόσο πληθυσμό μπορεί να φιλοξενήσει μια περιοχή:
 - ✓ Οικιστική πυκνότητα 100-400 άτομα /Ha είναι αποδεκτή για αστικές περιοχές,
 - ✓ Οικιστική πυκνότητα κάτω από 100 άτομα /Ha χαρακτηρίζει αραιοκατοικημένες περιοχές,
 - ✓ Οικιστική πυκνότητα πάνω από 400-600 άτομα /Ha χαρακτηρίζει ιδιαίτερα πυκνοκατοικημένες περιοχές

Εννοιολογικό πλαίσιο των αστικών διαδικασιών

3. Το κριτήριο της **κύριας απασχόλησης του πληθυσμού**:

- Ο Willcox πρόσθεσε ένα **μη-αριθμητικό χαρακτηριστικό** για το χαρακτηρισμό των αστικών περιοχών, ο οποίος είναι η **κύρια απασχόληση του πληθυσμού**.
- Μια περιοχή θεωρείται αγροτική, μόνο εάν ο αγροτικός τομέας είναι η αποκλειστική και μόνη απασχόληση του πληθυσμού ενώ, **αστική είναι μια περιοχή όπου πρακτικά δεν υφίσταται ο αγροτικός τομέας**.
- Οι **πόλεις** ουσιαστικά είναι **πολυλειτουργικές ενότητες** με κυρίαρχες τις χρήσεις του **εμπορίου, της βιομηχανίας και των υπηρεσιών**. Αντιθέτως στις αγροτικές περιοχές κυρίαρχες είναι οι χρήσεις που αφορούν τον πρωτογενή τομέα παραγωγής.

Εννοιολογικό πλαίσιο των αστικών διαδικασιών

4. Συνδυασμός των προαναφερόμενων κριτηρίων:

- Οι αστικές περιοχές δεν ορίζονται με ένα και μοναδικό κριτήριο αλλά μέσα από έναν συνδυασμό κριτηρίων.
- Οι Sorokin και Zimmerman κατέληξαν σε 8 χαρακτηριστικά τα οποία απαντώνται στις αστικές περιοχές και όχι στις αγροτικές. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι:
 - ✓ Απασχόληση
 - ✓ Περιβάλλον
 - ✓ Μέγεθος της κοινότητας
 - ✓ Πυκνότητα πληθυσμού
 - ✓ Ετερογένεια ή ομοιογένεια του πληθυσμού

Εννοιολογικό πλαίσιο των αστικών διαδικασιών

- ✓ Κοινωνική διαφοροποίηση και διαστρωμάτωση
- ✓ Κινητικότητα
- ✓ Πλήθος και είδος επαφών και επιδράσεων

Αστικοποίηση

- Ένα **αυξανόμενο** (με εντεινόμενο μάλιστα τρόπο) **ποσοστό** του **παγκόσμιου πληθυσμού** **ζει στις πόλεις**.
- Ικανοποιεί δηλαδή τις κοινωνικές και οικονομικές του ανάγκες, αλλά και πραγματοποιεί τις προσδοκίες του στο αστικό περιβάλλον.
- Η **αστικοποίηση** αποτελεί τον **εννοιολογικό πυρήνα** της **Αστικής Γεωγραφίας** αλλά και του **Σχεδιασμού του Χώρου** καθώς **αποτυπώνει τη διαδικασία της εξέλιξης των αστικών περιοχών**.
- Η αστικοποίηση δεν σημαίνει απλά την αύξηση του πληθυσμού στις πόλεις.

Αστικοποίηση

- Π.χ. όταν ο αστικός πληθυσμός αυξάνεται με ίσους ρυθμούς με τον αγροτικό δεν μιλάμε για αστικοποίηση αλλά για αστική ανάπτυξη.
- Η αστικοποίηση **σχετίζεται με διεργασίες που λαμβάνουν χώρα τόσο στον αστικό όσο και στον αγροτικό χώρο**. Δηλαδή ο πληθυσμός φεύγει από τις αγροτικές περιοχές και εγκαθίστανται στις αστικές.
- Η περίοδος της **εκβιομηχάνισης** θεωρείται από τους περισσότερους μελετητές το **σημείο καμπής της αστικοποίησης**.
- Το φαινόμενο της αστικοποίησης **εντάθηκε το 19ο αιώνα μετά την Βιομηχανική Επανάσταση και την ανακάλυψη της ατμομηχανής**.

Αστικοποίηση

- Την ίδια περίοδο: η **αλματώδης ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς** καθώς και η **κατακόρυφη αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής** οδήγησε τελικά στην **αστική συγκέντρωση του πληθυσμού που εξειδικεύτηκε σε μη-πρωτογενή παραγωγικά συστήματα**.
- Οι κάτοικοι της υπαίθρου **αναζητώντας απασχόληση και μια καλύτερη ζωή** μεταναστεύουν από τις αγροτικές περιοχές στις πόλεις.
- Πριν τις αρχές του 19ου αι., μόνο το 3% του πληθυσμού ζούσε στις πόλεις των 5.000 κατοίκων και άνω.
- Το 1950 το ποσοστό αυξήθηκε στο 28%, ενώ στα 1970 στο 38% (Carter, 1989, 24). Μέχρι το 1950, το ποσοστό αύξησης του αστικού πληθυσμού ήταν οριακό.

Αστικοποίηση

- Τη δεκαετία του 1960 το ποσοστό αύξησης άρχισε να εκτινάσσεται, παράλληλα με το μέγεθος των μεταναστεύσεων προς τα αστικά κέντρα.
- Το διάστημα 1800-1900 η ανάπτυξη των πόλεων στην Ευρώπη ήταν πολύ μεγάλη: το 1800 υπήρχαν μόλις 20 πόλεις (με πάνω από 10.000 κατοίκους), το 1900 υπήρχαν 10 πόλεις (με πάνω από 1.500.000 κατοίκους) (Λαμπριανίδης, 2012, 438)

ονικές στιγμές (πληθυσμός σε χιλιάδες)

1800		1900	
Πόλη	Πλη- θυσμός	Πόλη	Πλη- θυσμός
Πεκίνο	1.100	Λονδίνο	6.480
Λονδίνο	861	Νέα Υόρκη	4.242
Guang- zhou, Κίνα	800	Παρίσι	3.330
Edo (Τόκιο)	685	Βερολίνο	2.707
Κωνστα- ντινού- πολη	570	Σικάγο	1.717
Παρίσι	547	Βιέννη	1.698
Νάπολη	430	Τόκιο	1.497
Hang- zhou, Κίνα	387	Αγ. Πε- τρούπολη	1.439
Οζάκα, Ιαπωνία	383	Μάντσε- στερ	1.435
Κιότο	377	Φιλαδέλ- φεια, ΗΠΑ	1.418

Αστικοποίηση

- Υπάρχουν μια σειρά από αιτίες που οδήγησαν στην αύξηση του πληθυσμού των αστικών κέντρων:
- Αίτια απομάκρυνσης από την ύπαιθρο (**push factors**): Η **Αγροτική Επανάσταση** στο τέλος του 19^{ου} αιώνα επέτρεψε στους αγρότες να παράγουν πλεόνασμα τροφίμων ικανό να θρέψει ένα μεγάλο μη αγροτικό πληθυσμό. Η **εκμηχάνιση της παραγωγής και η βελτίωση των μεταφορών και επικοινωνιών** επέτρεψε στο πλεονάζων εργατικό δυναμικό να εγκατασταθεί στις πόλεις αφού **πλέον η ζωή στην ύπαιθρο δεν ήταν ελκυστική**.

Αστικοποίηση

- Αίτια προσέλκυσης στην πόλη (**pull factors**): Οι πόλεις δεν γιγαντώθηκαν απλά και μόνο επειδή οι συνθήκες παραμονής στην ύπαιθρο έπαψαν να είναι ελκυστικές αλλά **κυρίως εξαιτίας των συνθηκών που δημιουργήθηκαν στις πόλεις συνέπεια της Βιομηχανικής Επανάστασης**. Οι συνθήκες αυτές (**απασχόληση στα εργοστάσια, οικονομίες κλίμακας: αύξηση της παραγωγής επέφερε μείωση του κόστους των εμπορευμάτων, μικρή απόσταση χώριζε τις μονάδες παραγωγής από την αγορά επέφερε μείωση κόστους μεταφοράς των προϊόντων**) είναι που προσέλκυσαν την εγκατάσταση πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα.

(βλ. περισσότερα Λαμπριανίδης, 2012, 448-450)

Αστικοποίηση

- Η αστικοποίηση μπορεί να θεωρηθεί ως η πρώτη από τις 4 φάσεις που ακολουθεί το πρότυπο αστικής ανάπτυξης.
- Οι φάσεις αυτές σύμφωνα με τους Klaassen & Scimeni (1981) είναι οι ακόλουθες:
 - ✓ **Αστικοποίηση (urbanization)**: μετακίνηση πληθυσμού από τις αγροτικές περιοχές στις πόλεις
 - ✓ **Περι-αστικοποίηση (suburbanization)**: επέκταση των αστικών κέντρων στα προάστια
 - ✓ **Απο-αστικοποίηση (disurbanization)**: μειώνονται οι ρυθμοί αύξησης του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα ενώ αυξάνονται οι ρυθμοί σε κάποια αστικά κέντρα μεσαίου μεγέθους
 - ✓ **Επαν-αστικοποίηση (reurbanization)**: σταδιακή επανάκαμψη του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα εξαιτίας της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης σε αυτά αλλά και εξαιτίας της υποβάθμισης των περιφερειακών περιοχών και της υπαίθρου

(βλ. περισσότερα Λαμπριανίδης, 2012, 474-476, Πετράκος & Οικονόμου, 1999, 17)

Αστικοποίηση

- Ο **Mingione** (1980-1991) εντοπίζει δύο κύριες ιστορικές φάσεις αστικοποίησης:
 - ✓ Η πρώτη που διαρκεί μέχρι περίπου τα τέλη της δεκαετίας του 1970 έχει ως βασικά χαρακτηριστικά την καταλυτική σημασία της εκβιομηχάνισης και τη σαφή διάσταση που διέπει την σχέση αστικού και αγροτικού χώρου.
 - ✓ Η δεύτερη φάση που στη ουσία κυριαρχεί και στις μέρες μας έχει ως βασικά χαρακτηριστικά την κεντροβαρή σημασία της τεχνολογίας και τη ρευστότητα του διέπει τη σχέση αστικού και αγροτικού χώρου.

Το ζήτημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού στις πόλεις

- Κατά τη διάρκεια της ταχείας εκβιομηχάνισης οι **συνθήκες στέγασης** των πληθυσμών που μετανάστευαν στις μεγάλες αστικές περιοχές ήταν **άθλιες** όπως περιέγραφε το 1872 ο Ένγκελς στο βιβλίο του με τίτλο, «Για το ζήτημα της κατοικίας».
- Οι εργάτες κατοικούσαν σε **δύσκολες συνθήκες στέγασης** (η στενότητα κατοικίας ήταν το μείζον ζήτημα) **στις παραγκουπόλεις** (υποβαθμισμένες περιοχές κατοικίας) σε πολύ κοντινή απόσταση από τα εργοστάσια-βιομηχανίες.
 - ✓ *Το εργοστάσιο έγινε ο πυρήνας του νέου πολεοδομικού οργανισμού, γύρω από τον οποίο αρθρώθηκε κάθε λεπτομέρεια της καθημερινής ζωής. [Συνήθως επιλέγονταν] τοποθεσίες, που κατά κανόνα είχαν υγρό στοιχείο (θαλάσιο, λιμναίο ή ποτάμιο) ή είχαν άμεση επαφή με τον σιδηρόδρομο. Ο σιδηρόδρομος κατέληγε μέσα στην πόλη σε σταθμό, ο οποίος συνήθως βρισκόταν στις παρυφές του ιστορικού πυρήνα της (Μαρμαράς, 2020, 251).*

Το ζήτημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού στις πόλεις

- Εντός αυτού του πλαισίου άρχισαν ορισμένοι **βιομήχανοι** να παρέχουν κατοικία στους εργαζομένους τους.
- **Φιλανθρωπικές οργανώσεις** καθώς και **μεμονωμένοι φιλόανθρωποι** παρείχαν στέγη σε άτομα με χαμηλά εισοδήματα κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα .
- Ο αριθμός όμως όσων είχαν πρόσβαση στις κατοικίες ήταν πολύ μικρός σε σχέση με αυτούς που είχαν πραγματική ανάγκη. *Παρόλο που οι κατοικίες ήταν για "λίγους τυχερούς", οι ιδέες πίσω από αυτές [σ. τις πρωτοβουλίες βιομηχάνων και φιλανθρωπικών οργανώσεων] έδειξαν το δρόμο προς τη γενική ιδέα της κοινωνικής παρέμβασης (Reinprecht et al., 2008, 33).*

Το ζήτημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού στις πόλεις

- Από τα τέλη του 19ου αιώνα στις περισσότερες χώρες ξεκίνησαν κάποιες προσπάθειες προς την κατεύθυνση της θέσπισης κανόνων σχετικών με την αρωγή του κράτους σε ζητήματα στέγασης.
- Είχε γίνει πλέον κατανοητό ότι μόνο μέσω **της παρέμβασης του κράτους στο πλαίσιο ενός ισχυρού κράτους πρόνοιας** θα μπορούσε να δοθεί λύση στο ζήτημα της στέγασης .
 - ✓ Η παρέμβαση του κράτους στη στέγαση αποτελούσε έναν από τους πυλώνες της κοινωνικής πολιτικής (μαζί με την περίθαλψη, την εκπαίδευση, την πρόνοια και τις κοινωνικές ασφάλισεις) τη μεταπολεμική περίοδο για τις χώρες της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης.

Το ζήτημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού στις πόλεις

- Στις αρχές του 20ού αιώνα (και ιδιαίτερα μετά το τέλος του Α΄ΠΠ) μέχρι το 1939 τα **προγράμματα παροχής στέγης από το κράτος αντικατέστησαν τη φιλανθρωπία και την πρωτοβουλία των βιομηχάνων.**
- Οι καταστροφές εξαιτίας του Α΄ΠΠ οδήγησαν τις κυβερνήσεις να υιοθετήσουν **παρεμβατική στάση** για να λύσουν το ζήτημα της στεγαστικής ανεπάρκειας.

Το ζήτημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού στις πόλεις

- *Σ' όλα σχεδόν τα πολιτισμένα κράτη ψηφίζονται νόμοι προστατευτικοί, ιδρύονται ινστιτούτα, συνεταιρισμοί και εταιρείες για ανοικοδομήσεις και προσφέρονται ευκολίες κάθε είδους και σοβαρές επιχορηγήσεις, για να ενθαρρύνουν το χτίσιμο σπιτιών για τις φτωχότερες τάξει. Ο πόλεμος όμως, που άρχισε το 1914, σταματάει κάθε σχετική κίνηση.[...] **Οι βάσεις όμως για τη μεγάλη προσπάθεια έχουν καλά θεμελιωθεί και το 1919 ξαναρχίζει ο οικοδομικός οργανισμός με ακόμα μεγαλύτερη ένταση** (Βασιλείου, 1944: 25)*

Το ζήτημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού στις πόλεις

- Αν και την περίοδο αυτή **μπήκαν τα θεμέλια** για τη δημιουργία κοινωνικής κατοικίας και **πάλι ο ρόλος του δημόσιου τομέα δεν ήταν ιδιαίτερα αυξημένος.**
- Για παράδειγμα, στην Αυστρία, στη Γαλλία και στην Ολλανδία, λίγο πριν τον Β΄ΠΠ **η δημόσια συμμετοχή ήταν ακόμη πολύ μέτρια:** ο αριθμός των κατοικιών που παρείχαν οι εταιρείες ήταν διπλάσιος από αυτόν που κατασκευάστηκαν με τη βοήθεια δημόσιας χρηματοδότησης (900.000 μονάδες έναντι 1,8 εκατομμυρίων). **Η κατοικία ιδιωτικής ενοικίασης [...] παρέμενε το μαζικό κατάλυμα για την εργατική τάξη** (Reinprecht et al., 2008, 37).

Το ζήτημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού στις πόλεις

- Μετά το Β΄ΠΠ δόθηκε μεγάλη έμφαση στη **δημιουργία συγκροτημάτων κοινωνικής κατοικίας ως κατάλληλη λύση στο ζήτημα της στεγαστικής ανεπάρκειας** που είχε προκύψει λόγω των καταστροφών και της μείωσης της κατασκευαστικής δραστηριότητας εξαιτίας των πολέμων.
- Επίσης, η **ραγδαία αύξηση του πληθυσμού των πόλεων** εξαιτίας της εσωτερικής μετανάστευσης (της αστικοποίησης) και της αύξησης του αριθμού των γεννήσεων (baby boom) σε συνδυασμό με τη μείωση της θνησιμότητας μετά τον Β΄ΠΠ δημιούργησε νέες ανάγκες για περισσότερες κατοικίες.

Κοινωνική κατοικία

- Επίσημος ορισμός για την κοινωνική κατοικία καθώς και κοινά αποδεκτός σε παγκόσμιο επίπεδο δεν υπάρχει. Αυτό ισχύει γιατί ορίζεται ανάλογα με τις ανάγκες που υπάρχουν και τη δυνατότητα των κρατών να παρέχουν κατοικία σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού οι οποίες αδυνατούν να αποκτήσουν μέσω της αγοράς.
- Σύμφωνα με την Οικονομική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE: United Nations Economic Commission for Europe), η έννοια της κοινωνικής κατοικίας **είναι δύσκολο να οριστεί με ακρίβεια, ιδιαίτερα καθώς το περιεχόμενο της μεταβάλλεται σε κάποιο βαθμό από μια χώρα σε μια άλλη**. Συνήθως ο όρος "κοινωνική ενοικίαση" χρησιμοποιείται ως συνώνυμο παρόλο που υπάρχουν χώρες στις οποίες [...]ορισμένα τμήματα του ιδιοκατοικούμενου στεγαστικού αποθέματος πληρούν τα κριτήρια για "κοινωνική κατοικία"

Κοινωνική κατοικία

- Παρά την ασάφεια του όρου θα μπορούσαμε να πούμε ότι η κοινωνική κατοικία αναφέρεται σε **στέγη επιδοτούμενη από το κράτος** (Bourne, 1998, 548) η οποία **παρέχεται σε προσιτές τιμές, χαμηλότερες από εκείνες της ανεξέλεγκτης ιδιωτικής προσφοράς** (Emmanuel, 2017: 77).
- Η κοινωνική κατοικία στις χώρες της Ευρώπης (κυρίως) παρέχονταν με τη μορφή **συγκροτημάτων μεγάλης κλίμακας** κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου και σχεδιάστηκε είτε από το κράτος είτε με την υποστήριξή του.
- Η περίοδος μετά τον Β΄ΠΠ θεωρείται για την Ευρώπη η **χρυσή εποχή της κοινωνικής κατοικίας. Εκατομμύρια σπίτια χτίστηκαν, η πλειονότητα σε μεγάλα συγκροτήματα. Τα συγκροτήματα κοινωνικής κατοικίας δεν στόχευαν μόνο στις εργατικές τάξεις, αλλά επίσης και στις μεσαίες [...] και στις κατώτερες τάξεις [...]**» (Wassenberg, 2018, 40).

Κοινωνική κατοικία

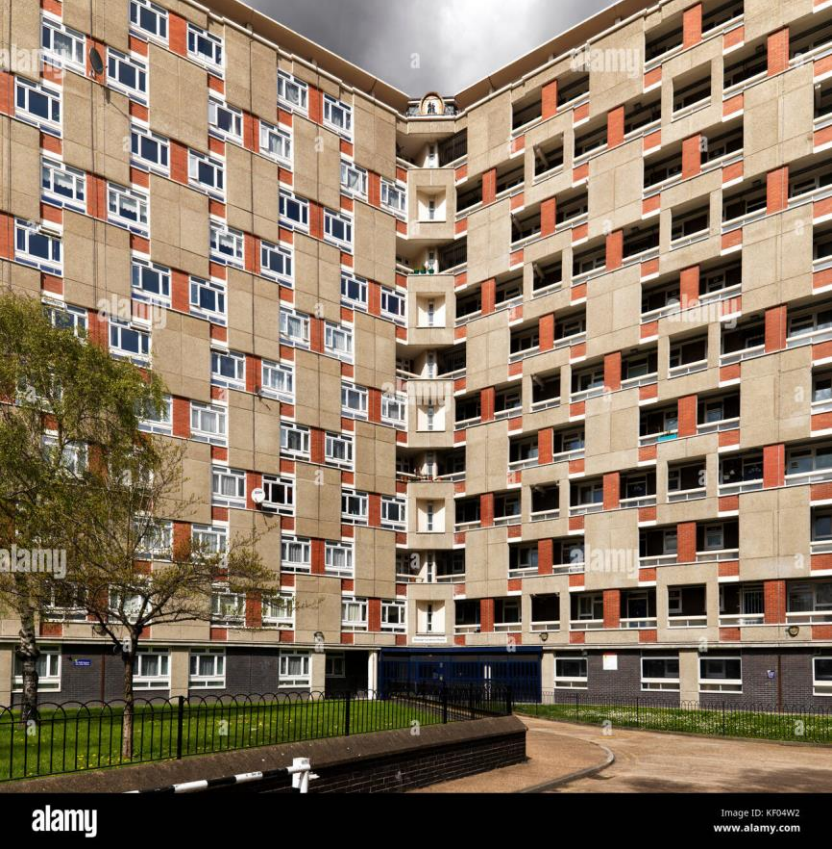
- Τα συγκροτήματα αυτά είναι ομάδες κατοικιών που αναγνωρίζονται ως ξεχωριστές και διακριτές οντότητες και παρέχονται **είτε για ενοικίαση είτε για ιδιοκατοίκηση** (Power, 1997).
- Επίσης, διακρίνονται από τις υπόλοιπες οικιστικές μονάδες λόγω διαφορών στη μορφή και στον τρόπο κατασκευής. Το κάθε συγκρότημα αποτελείται από πολυώροφες πολυκατοικίες οι οποίες είναι κατασκευασμένες σε *μεγάλη κλίμακα για το τοπικό πλαίσιο* (Wassenberg, 2018, 38).

Κοινωνική κατοικία

- Τα συγκροτήματα αυτά κατασκευάστηκαν με **βάση τις αρχές του μοντέρνου κινήματος όπως εκφράστηκαν από τον Le Corbusier**. Σύμφωνα με τον ίδιο, τα σπίτι αποτελούν «μηχανές κατοίκησης» και οι 3 αρχές της βιομηχανικής εποχής (αποτελεσματικότητα, ορθολογισμός και μαζική παραγωγή), συνέθεσαν το μανιφέστο του. [...] Η πρότασή του αφορούσε την **κατασκευή πολυώροφων κτηρίων και τη μετατροπή της υπόλοιπης γης σε χώρους πρασίνου και αναψυχής**. Πίστευε ότι ο ουρανοξύστης ήταν η αποτελεσματικότερη κτηριακή μορφή καθώς μεγιστοποιούσε την αξία γης και απελευθέρωνε χώρους για χώρους αναψυχής και πάρκα. **Οι ουρανοξύστες σύμφωνα με τον ίδιο θα διευκόλυνε το συνωστισμό των μεγάλων πόλεων και ταυτόχρονα θα αύξαναν την πυκνότητα του πληθυσμού** (Stevenson, 2007, 136).

Κοινωνική κατοικία

- Ο Lefebvre είχε ασκήσει κριτική στη **σχεδόν μηχανιστική κατασκευή των συγκροτημάτων κοινωνικής κατοικίας**. Ο δημόσιος τομέας αναλαμβάνει το ρόλο της κατασκευής κατοικιών αλλά, παρ' όλα αυτά, οι δημόσιοι και ημι-δημόσιοι οργανισμοί **δεν οδηγούνται από κάποια πολεοδομική σκέψη**, αλλά απλώς με βάση το σχέδιο να προσφέρουν όσο το δυνατό γρηγορότερα, στο μικρότερο δυνατό κόστος, όσο το δυνατό περισσότερες κατοικίες (Lefebvre, 2006 [1968]: 41).

Dorset Estate, Λονδίνο, 11ορόφων με 266
κατοικίες

Cranbrook Estate, Λονδίνο (αποτελείται από 6 πολυώροφα κτήρια)

Εντός της μητροπολιτικής περιοχής του Παρισιού στις κοινότητες Orly και La Courneuve ανεγέρθηκαν τη δεκαετία του 1960 μεγάλα συγκροτήματα. Στη La Courneuve 35 κτήρια (4-26 ορόφων) με 4.900 κατοικίες και στην Orly ποικιλία κτηρίων από 4-16 ορόφων με 5.492 κατοικίες (Lelevrier and Melic, 2018, 323)

Στην περιοχή Tensta στη Στοκχόλμη, ανεγέρθηκε συγκρότημα μεγέθους 5.931 κατοικιών την περίοδο 1966-1971 (Musterd and Van Kempen, 2005, 89)

Το ζήτημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού στις πόλεις

- Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ανέγερση συγκροτημάτων κοινωνικής κατοικίας στο Μπέρμιγχαμ της Αγγλίας όπου η τοπική αυτοδιοίκηση έχτισε (μέχρι το 1930) 30.000 δημοτικές κατοικίες (μονοκατοικίες), ο αριθμός των οποίων αυξήθηκε στις 50.000 μέχρι το 1939.
- Από το 1945, το τοπικό συμβούλιο συνέχισε την ανέγερση δημοτικών κατοικιών, που είχε σταματήσει λόγω του Β' ΠΠ (18.000 δημοτικές κατοικίες χτίστηκαν την περίοδο 1945-1953).
- Όμως, επειδή η αύξηση της κατασκευής μονοκατοικιών την προηγούμενη περίοδο μείωσε τη διαθέσιμη οικοδομήσιμη γη, **από το 1949 ξεκίνησε η ανέγερση περισσότερων πολυκατοικιών.** Την περίοδο από το **1953 έως το 1972** σε διάφορα σημεία της πόλης ανεγέρθηκαν **417 πολυώροφα συγκροτήματα** καθώς και **60.897 δημοτικές κατοικίες.**

Το ζήτημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού στις πόλεις

- Οι πρώτοι ένοικοι των μαζικών προγραμμάτων κατασκευής δημοτικών κατοικιών ήταν νοικοκυριά τα οποία ανήκαν στα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα.
- Τη δεκαετία του 1960 η ζήτηση για ποιοτική και οικονομικά προσιτή δημοτική κατοικία ήταν έντονη. Προτεραιότητα για στέγαση στις κατοικίες αυτές είχαν τα νοικοκυριά που κατοικούσαν στις παραγκουπόλεις και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την κατοικία τους λόγω των εκτεταμένων κατεδαφίσεων των περιοχών αυτών από τα παραπήγματα.

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- **Γειτονιά** (neighbourhood): είναι μια περιοχή που **περιλαμβάνει ανθρώπους με σχετικώς παρόμοια δημογραφικά, οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά** (Knox & Pinch, 2009, 538).
- Οι γειτονιές **δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο της προσπάθειας οργάνωσης των νέων περιοχών κατοικίας των πόλεων**, στις χώρες της Δύσης, όπου λόγω της ραγδαίας αστικοποίησης είχαν επεκταθεί χωρίς σχέδιο.
- Η γειτονιά γίνεται συστηματικά αντικείμενο του πολεοδομικού σχεδιασμού στις αρχές του 20ού αιώνα στην Αμερική και στην Αγγλία.

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Στόχος ήταν οι γειτονιές να **είναι σχεδιασμένες με τέτοιο τρόπο** (να έχουν συγκεκριμένο πληθυσμιακό μέγεθος, να υπάρχει πρόβλεψη για δημιουργία χώρων πρασίνου, σχολείο, χώρων εντός της γειτονιάς για συλλογικές δραστηριότητες, κ.ά) **ώστε να διευκολύνεται η δημιουργία κοινοτήτων** (βλ. περισσότερα στο Perry, 1929).
- Θεωρούσαν λοιπόν ότι η γειτονιά διαμορφώνει το κέλυφος εντός του οποίου οι άνθρωποι θα αποτελούν μια κοινότητα.
- Κοινότητα (community): παραπέμπει συνήθως σε μια **κοινωνική ομάδα η οποία χαρακτηρίζεται από πυκνό δίκτυο κοινωνικής διάδρασης** (αλληλεπίδρασης) αντανακλώντας ένα κοινό σύνολο πολιτισμικών αξιών.
- Η κοινότητα απαντάται, αν και όχι πάντα σε συγκεκριμένους τόπους.

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Ένα από τα ζητήματα που απασχολούσε τους κοινωνικούς επιστήμονες ήδη από τον 19^ο αιώνα ήταν οι **συνέπειες της εκβιομηχάνισης στα κοινωνικά δίκτυα εντός των** (πρόσφατα καθιερωμένων) **γειτονιών των πόλεων** των δυτικών κρατών.
- Θεωρούσαν ότι η αλλαγή της κοινωνίας από αγροτική σε αστική συνέπεια της μετεγκατάστασης κατοίκων από τις αγροτικές περιοχές στις πόλεις την περίοδο της έντονης εκβιομηχάνισης **επέφερε συρρίκνωσης της κοινότητας** στις αστικές γειτονιές.

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Η βασική αρχή που καθόρισε αυτόν τον τρόπο σκέψης ήταν η άποψη ότι το περιβάλλον είναι αυτό που καθορίζει τον άνθρωπο, ο οποίος αναγκαστικά προσαρμόζεται στις αλλαγές του (δηλαδή ο **περιβαλλοντικός ντετερμινισμός**).
- Ευρωπαίοι διανοητές του 19ου αιώνα όπως οι Durkheim, Weber, Simmel και Tonnies προσπαθούσαν, να κατανοήσουν τις *κοινωνικές και ψυχολογικές συνέπειες της αστικότητας* (δηλαδή του τρόπου ζωής στις αστικές περιοχές) και του *εξαστισμού* (δηλαδή της αστικοποίησης) που ακολούθησαν τη Βιομηχανική Επανάσταση (Knox and Pinch, 2009, 278).

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Στις **προβιομηχανικές κοινωνίες** οι **πληθυσμιακές συγκεντρώσεις** ήταν **μικρές** και χαρακτηρίζονταν από **σχετική ομοιογένεια** (όσον αφορά την απασχόληση, τα ενδιαφέροντα, τις αξίες και τους κανόνες συμπεριφοράς), ενώ τα άτομα γνωρίζονταν μεταξύ τους, δηλαδή ήταν συγγενείς και φίλοι και **οι σχέσεις τους χαρακτηρίζονταν ως στενές, "πρωτεύουσες"**.
- Αντιθέτως, στη **βιομηχανική και αστικοποιημένη κοινωνία** οι **πληθυσμιακές συγκεντρώσεις** ήταν **μεγαλύτερες** και οι **διαφοροποιήσεις** ήταν **εντονότερες** (όσον αφορά τον τρόπο ζωής, τις αξίες και τις φιλοδοξίες των ατόμων).

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Οι πρωτεύουσες σχέσεις, οι οποίες με δυσκολία διατηρούνται στη βιομηχανική κοινωνία, αντικαθίστανται από τις **απλές γνωριμίες με περισσότερους όμως ανθρώπους είτε από τη γειτονιά είτε εκτός αυτής.**
- Ο Ferdinand Tonnies ήταν ο πρώτος κοινωνιολόγος ο οποίος παρατήρησε ότι **οι κάτοικοι των αγροτικών περιοχών ζούσαν σε κοινότητα η οποία συγκροτούνταν στη βάση των πολλαπλών ρόλων** που οι άνθρωποι επιτελούσαν, ως γονείς, γείτονες, συνάδελφοι, φίλοι ή συγγενείς.
- Στην «κοινότητα» οι σχέσεις μεταξύ των ατόμων είναι οικογενειακού χαρακτήρα και «τα ενδιαφέροντα και συμφέροντα του ατόμου, ταυτίζονται με εκείνα του συνόλου» (Νικολαΐδου, 1976, 18).

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Σταδιακά η **κοινότητα αντικαταστάθηκε από την κοινωνία στις αστικές γειτονιές** μέσω της αστικοποίησης και της εκβιομηχάνισης.
- Στην κοινωνία σύμφωνα με τον Tonnies οι σχέσεις αναπτύσσονται **με βάση τα ατομικά συμφέροντα στη βάση απλών δεσμών** (γείτονες, συνάδελφοι).
- Ο Georg Simmel παρατήρησε στα τέλη του 19ου αιώνα ότι οι κάτοικοι του Βερολίνου αδιαφορούσαν ο ένας για τον άλλο, γεγονός το οποίο απέδιδε στις συνέπειες που είχε η ζωή στις πόλεις στον ψυχισμό των ατόμων (Knox & Pinch, 2009, 278). Χαρακτήριζε τις σχέσεις μεταξύ των κατοίκων στις αστικές γειτονιές ως *απρόσωπες και ουδέτερες* (Bridge, 2002, 4).

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Σύμφωνα με τις απόψεις των Tonnies και Simmel, **στις αστικές γειτονιές τα κοινωνικά δίκτυα είτε έπαυαν να υπάρχουν είτε όχι αλλά βασίζονταν σε απλούς δεσμούς** και ήταν κατακερματισμένα (δεν ήταν συγκεντρωμένα τοπικά αλλά διαιρεμένα σε διάφορες περιοχές).
- Οι ιδέες αυτές επηρέασαν τους ερευνητές της Σχολής του Σικάγου την περίοδο του μεσοπολέμου όταν άρχισαν να γίνονται αντιληπτές οι συνέπειες που είχε η έντονη αστικοποίηση σε συνδυασμό με την εκβιομηχάνιση στη ζωή των ανθρώπων στις αστικές γειτονιές.

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- *Η ανάπτυξη των πόλεων και η αστικοποίηση είναι από τα πιο εντυπωσιακά γεγονότα της σύγχρονης εποχής αν και είναι αδύνατο να ειπωθεί με ακρίβεια τι ποσοστό του εκτιμώμενου συνολικού πληθυσμού των περίπου 1,8 δις, είναι αστικός. [...] Αυτή η μετατόπιση από μια αγροτική σε μια κυρίως αστική κοινωνία [...] συνοδεύτηκε από βαθιές αλλαγές σχεδόν σε κάθε φάση της κοινωνικής ζωής (Wirth, 1938, 2)*

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Οι έρευνες που πραγματοποιήθηκαν από τους κοινωνιολόγους της Σχολής, υπό την καθοδήγηση του Robert Park αφορούσαν την πόλη του Σικάγου μια περιοχή που συγκέντρωνε έντονα προβλήματα συνεπεία της ραγδαίας αστικοποίησης και της έντονης εκβιομηχάνισης.
- Σύμφωνα με τον Park (1915, 579), **κάθε ξεχωριστό τμήμα της πόλης είναι αναπόφευκτα χρωματισμένο με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κατοίκων του.** Το αποτέλεσμα είναι να μετατρέπεται εκείνο που ήταν στην αρχή μια απλή γεωγραφική έκφραση σε μια γειτονιά, δηλαδή μια τοποθεσία με συναισθήματα, παραδόσεις και τη δική της ιστορία.

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Επομένως για τη σύνδεση γειτονιάς-κοινότητας, σύμφωνα με τη Σχολή του Σικάγου, μεγάλη σημασία έχουν όχι μόνο τα γεωγραφικά όρια του χώρου, αλλά και, κυρίως, **τα κοινωνικά δίκτυα, η συγκινησιακή και συμβολική σημασία για τους κατοίκους, η συγκρότηση ταυτότητας συναρτημένης με τον τόπο** (Βαΐου κ.ά., 2007: 14).
- Άλλωστε σύμφωνα με τον Park (1915, 580) η εγγύτητα και η επαφή [στο πλαίσιο της γειτονιάς] (neighborly contact) είναι η βάση για την απλούστερη και στοιχειώδη μορφή σχέσης [...] στην οργάνωση της ζωής στην πόλη.
- Εντός των γειτονιών **ιδρύονται σύλλογοι οι οποίοι ασχολούνται με ζητήματα-προβλήματα που απασχολούν τους κατοίκους σε σχέση με τη γειτονιά τους** και έτσι δίνεται η δυνατότητα στους κατοίκους να **εκφράσουν το τοπικό αίσθημα** (Park, 1915, 580).

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Οι κοινωνιολόγοι της Σχολής του Σικάγου θεωρούσαν ότι εντός των μεγαλουπόλεων των αρχών του 20ού αιώνα, **οι σχέσεις μεταξύ των κατοίκων που παλαιότερα χαρακτηρίζονταν από οικειότητα και στενή κοινωνική επαφή πλέον δεν υφίστανται** (είναι περισσότερο έμμεσες και τυπικές) **λόγω της αύξησης του αριθμού των κατοίκων και λόγω των αλλαγών στην οργάνωση της πόλης.**
- *Τα άτομα στην καθημερινή τους ζωή περνούν γρήγορα από τον έναν χώρο στον άλλο, πράγμα που περιπλέκει τις κοινωνικές σχέσεις και δίνει στην αστική ζωή μια όψη επιφανειακή και συμπτωματική (Σκιά-Πανοπούλου, 1987: 54)*

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Οι άμεσες διαπροσωπικές σχέσεις (face to face) σχέσεις υποκαταστάθηκαν από έμμεσες δευτερεύουσες σχέσεις (“secondary” relations) (Park, 1915: 593) και αυτό επειδή η εξάρτηση των ατόμων από τους υπόλοιπους κατοίκους της πόλης είναι λιγότερο έντονη στη σύγχρονη πόλη (Wirth, 1938, 12).
- Η κύρια αιτία είναι: η υψηλή κινητικότητα που χαρακτηρίζει τους κατοίκους των πόλεων. Οι κάτοικοι των «σύγχρονων» πόλεων μπορούν πιο εύκολα και γρήγορα να μετακινηθούν εκτός της γειτονιάς τους και έτσι **μπορούν να διευρύνουν τα κοινωνικά τους δίκτυα, παρόλα αυτά όμως οι σχέσεις που θα αναπτύξουν με τους συνανθρώπους τους θα είναι λιγότερο σταθερές σε σχέση με το παρελθόν** (Park, 1915, 607-608).

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Σε μια μεγαλούπολη, όπου ο πληθυσμός δεν είναι σταθερός, όπου οι γονείς και τα παιδιά απασχολούνται εκτός σπιτιού και συχνά σε μακρινά μέρη της πόλης, όπου χιλιάδες άνθρωποι ζουν δίπλα ο ένας στον άλλο για χρόνια χωρίς [η γνωριμία τους] να είναι κάτι περισσότερο από μια τυπική γνωριμία, οι στενές σχέσεις των πρωτευουσών ομάδων αποδυναμώνονται και η ηθική τάξη στην οποία στηρίζονταν σταδιακά διαλύεται (Park, 1915: 593).

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Στον αντίποδα της πεποίθησης ότι η αστικοποίηση σήμανε το τέλος της κοινοτικής ζωής [**«χαμένη κοινότητα»** (“community lost”)] το επιχείρημα της **«κοινότητας που διασώθηκε»** (“community saved”), επαναφέρει στη συζήτηση το γεγονός ότι οι κοινότητες εξακολουθούν να υπάρχουν στις αστικές περιοχές (Knox & Pinch, 2009, 581).
- Η έννοια της «χαμένης κοινότητας», που αναπτύχθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα, βασιζόταν στην πεποίθηση ότι **οι δίδυμες δυνάμεις της εκβιομηχάνισης και της αστικοποίησης ήταν αρνητικές δυνάμεις**, που διατάραξαν και αποσταθεροποίησαν την κοινωνική ζωή (Kempers 2001· αναφορά στο Farahani 2016: 359).

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Παράδειγμα αυτών των επιχειρημάτων αποτελεί η έρευνα που πραγματοποίησαν οι Young και Wilmott στις αρχές της δεκαετίας του 1950, στο **Μπέθναλ Γκριν** (Bethnal Green), μια συνοικία της εργατικής τάξης του ανατολικού Λονδίνου (East End of London).
- Σύμφωνα με την έρευνα που διενέργησαν παρατήρησαν ότι **οι κάτοικοι της συνοικίας συνδέονταν με ανεπτυγμένα τοπικά δίκτυα συγγένειας** (kinship networks) αλλά και **φιλικά** τα οποία ήταν άμεσα συνδεδεμένα με τα πρώτα.

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Τα δίκτυα αυτά ήταν πολύ ισχυρά και βασίζονταν, εκτός από τους δεσμούς συγγένειας, στους φιλικούς δεσμούς, στο **κοινό παρελθόν**, στις **κοινές δυσκολίες** που αντιμετώπιζαν οι κάτοικοι και στη **μακροχρόνια κατοίκηση στη γειτονιά**.
- Οι κάτοικοι του Μπέθναλ Γκριν ήταν **άμεσα εξαρτημένοι από αυτά τα δίκτυα** και για το λόγο αυτό τα παιδιά των παλαιών κατοίκων αποφάσιζαν να παραμείνουν στη συνοικία με τη δημιουργία της δικής τους οικογένειας.
- Η τοπική προσκόλληση που χαρακτήριζε τους κατοίκους του Μπέθναλ Γκριν είχε ως αποτέλεσμα **χαμηλή στεγαστική κινητικότητα**.

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Το Μπέθναλ Γκριν ήταν μια **συνοικία πλούσια σε κοινωνικές σχέσεις και δίκτυα αμοιβαίας υποστήριξης** τα οποία ήταν πολύ σημαντικά: **1) για την εύρεση εργασίας, 2) κατοικίας, καθώς και 3) για την αντιμετώπιση των δυσκολιών που προέκυπταν από τη χαμηλά αμειβόμενη και επισφαλή εργασία των κατοίκων** (η πλειονότητά τους ήταν ανειδίκευτοι εργάτες με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, οι οποίοι εργάζονταν στις βιομηχανίες που βρίσκονταν εντός του ανατολικού Λονδίνου).
- Η «εικόνα» αυτή άλλαξε όταν **οι κάτοικοι μετεγκαταστάθηκαν σε άλλες περιοχές** εντός ή εκτός του Λονδίνου στο πλαίσιο της εκκαθάρισης της παραγκούπολης (slum clearance). Αναγκάστηκαν λοιπόν σε αρκετές περιπτώσεις να φύγουν από τη συνοικία τους, το Μπέθναλ Γκριν, αφήνοντας πίσω συγγενείς και φίλους, **με αποτέλεσμα την απομάκρυνσή τους από τα τοπικά δίκτυα αλληλοβοήθειας.**

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Σε αντίθεση με το στερεότυπο, δεν ήταν απομονωμένοι κοινωνικά όσο ζούσαν στην πόλη. Αλλά σίγουρα ήταν μετά τη μετακίνηση, ιδιαίτερα σε αντίθεση με ό,τι είχαν συνηθίσει (Young and Wilmott, 1957, 17).
- Εν αντιθέσει, λοιπόν, με το επιχείρημα ότι στις γειτονιές των πόλεων δεν υπάρχουν κοινότητες, **το Μπέθναλ Γκριν αποτέλεσε ένα παράδειγμα αστικής γειτονιάς με πυκνά κοινωνικά δίκτυα, τα οποία κατακερματίστηκαν με τη μετακίνηση του πληθυσμού στα συγκροτήματα κοινωνικής κατοικίας, στις παρυφές του Λονδίνου.**

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Ωστόσο έχει ασκηθεί έντονη κριτική στους Young και Wilmott όσον αφορά τον τρόπο προσέγγισης της γειτονιάς μελέτης, δίνοντας **μεγάλη βάση στα οικογενειακά δίκτυα** (Knox and Pinch 2009, 340). Στο Μπέθναλ Γκριν, όπως και στις υπόλοιπες γειτονιές του ανατολικού Λονδίνου, εκτός από τη συνοχή και τα ανεπτυγμένα δίκτυα κοινότητας υπήρχαν και **διαχωρισμοί στο πλαίσιο των διαφορετικών επαγγελματικών και φυλετικών συμφερόντων**.
- Υπάρχουν όμως και άλλες έρευνες που έχουν αποδείξει την **ύπαρξη κοινωνικά συνεκτικών κοινοτήτων σε περιοχές εντός των πόλεων**. Όπως π.χ. η έρευνα του Herbert Gans στο Γουέστ Εντ της Βοστώνης των ΗΠΑ το 1962.
- Στις περιοχές αυτές, τις οποίες ο Gans ονόμασε «**αστικά χωριά**» (“urban villages”), οι σχέσεις μεταξύ των κατοίκων είναι όμοιες με αυτές που απαντώνται συνήθως στα χωριά (Bridge, 2002, 5).

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Σε αντίθεση με την έρευνα στο Μπέθναλ Γκριν, η έρευνα του Gans (στην ιταλοαμερικανική συνοικία) βασίστηκε σε **εθνοτικές σχέσεις και όχι σε ταξικές**.
- Η έρευνα αυτή αφορούσε τις σχέσεις μεταξύ των εθνοτικά (Ιταλοαμερικανών) και κοινωνικά ομοιογενών κατοίκων της συγκεκριμένης συνοικίας, καθώς και τα συναισθήματά τους ενόψει της επικείμενης ανάπλασης της περιοχής και της μετεγκατάστασής τους σε άλλες περιοχές. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι μέχρι και την τελευταία στιγμή ήλπιζαν ότι η κατεδάφιση του συνοικισμού τους δεν θα πραγματοποιούνταν.
- Εντούτοις, και στις δύο περιπτώσεις η **αίσθηση της κοινότητας καθώς και η κοινωνική συνοχή** προέκυψαν κυρίως λόγω της χαμηλής κινητικότητας και της παρόμοιας κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης των κατοίκων, όπως άλλωστε οι κοινωνιολόγοι της Σχολής του Σικάγου θεωρούσαν ότι ίσχυε.

Γειτονιές και κοινότητες στις πόλεις των εκβιομηχανισμένων χωρών

- Εκτός από κοινωνική συνοχή, αλληλεγγύη και ενδυνάμωση των δεσμών μεταξύ των κατοίκων στις εργατικές συνοικίες έχουν καταγραφεί πιέσεις, εντάσεις, συγκρούσεις οι οποίες οφείλονται στην κοινωνική εγγύτητα, στην οικονομική ανασφάλεια, στην ανεπάρκεια χώρων λόγω της υψηλής πυκνότητας και στην έλλειψη ιδιωτικότητας.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Λαμπριανίδης Λ. (2012), *Οικονομική γεωγραφία. Στοιχεία θεωρίας και εμπειρικά παραδείγματα*, 2η έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μαρμαράς Ε. Β. (2020), *Η Ευρωπαϊκή πόλη στη διαδρομή του χρόνου*, Χανιά: Εκδόσεις Πολυτεχνείου Κρήτης.
- Μυωφά Ν. (2019), *Η κοινωνική κατοικία στην Αθήνα. Μελέτη των προσφυγικών συνοικισμών Δουργουτίου και Τάυρου από το 1922 έως σήμερα*, Διδακτορική Διατριβή, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, <https://estia.hua.gr/browse/21967>.
- Πετράκος Γ. Οικονόμου Δ. (2004). «Διεθνοποίηση και διαρθρωτικές αλλαγές στο Ευρωπαϊκό σύστημα αστικών κέντρων», στο Οικονόμου Δ. Πετράκος (επιμ.), *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων*, Παν Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 13-44.
- Stevenson D. (2007), *Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.